

WEIROVÁ, Alison: *Šest žen Jindřicha VIII. Vývoj velké osobnosti na anglickém trůně v tyrana obklopeného všehoschopnými rádci...* Praha : BB/art s. r. o. ve spolupráci s nakladatelstvím Jiří Buchal, 2009, 568 s. (TOMÁŠ KLUBERT)

Alison Weirová (1951) je uznávaná britská historička, ktorá sa zameriava na biografie anglických panovníkov a predstaviteľov popredných šľachtických rodov. Jej monografia *Šest žen Jindřicha VIII. Vývoj velké osobnosti na anglickém trůně v tyrana obklopeného všehoschopnými rádci...* (originálny názov *Six Wives of Henry VIII*) bola po prvýkrát publikovaná v roku 1991 a prostredníctvom renomovaného pražského vydavateľstva BB/art sa stala prístupnou aj pre slovenského čitateľa. Autorka založila svoju prácu na podrobnom skúmaní dokumentov z tudorovskej epochy. Nielen úradných listín, ale aj životopisov, pamätí, diplomatickej a súkromnej korešpondencie i účtovníckych záznamov anglickej, francúzskej, španielskej a talianskej proveniencie. Publikácia zahŕňa chronologický prehľad významných udalostí, 30 čiernobielych obrazových príloh, zoznam bibliografie a menný register.

O Henrichovi VIII. (1491 – 1547) je všeobecne známe, že bol prvou renesančnou osobnosťou na anglickom tróne. Do dejín však nevstúpil iba ako zakladateľ centralizovanej monarchie a anglikánskej cirkvi. Odborníkov i laickú verejnosť neprestáva napriek odstupe piatich storočí fascinovať jeho rodinný život, o ktorom sa dochovalo množstvo písomného materiálu. Nemenej pohnuté sú osudy šiestich kráľových manželiek: Kataríny Aragónskej (1485 – 1536), Anny Boleynovej (okolo 1501 – 1536), Jany Seymourovej (okolo 1507 – 1537), Anny Klévskej (1515 – 1557), Kataríny Howardovej (okolo 1525 – 1542) a Kataríny Parrovej (okolo 1512 – 1548). Dve z nich Henrich zapudil, jedna zomrela krátko po pôrode, dve skončili na popraviske a ďalšia unikla katovi len o vlások. Alison Weirová si už v úvode svojej knihy položila otázku, aké vlastne boli tieto manželky. Po dlhoročnom dôkladnom skúmaní dospela k záveru, „že Katarína Aragónska bola poctivá zásadová žena, ktorá to myslela dobre, dala sa však ľahko zviešť na zlú cestu, Anna Boleynová ctižiadostivá dobrodružka so sklonmi k pomstychtivosti, Jana Seymurová, osobnosť, z ktorej sa časom stala tvrdohlavá matriarcha, Anna Klévska dobrosrdečná pani, ktorá sa chopila príležitosti, ako dosiahnuť nezávislé postavenie, Katarína Howardová nemravná osoba s prázdnu hlavou a Katarína Parrová zbožná matróna, ktorá však bola až príliš ľudská, keď natrafila na pekného lumpa“ (s. 14-15). Autorka sa však v prvom rade zameriava na premenu Henricha VIII. z fyzicky zdatného, veselého a dobrosrdečného mladého panovníka na chorobne obézneho, bezohľadného

a samolúbeho tyrana obklopeného cynickými radcami. Popri detailnom vykreslení anglickej domácej a zahraničnej politiky prináša vo svojom diele pútavé informácie o náboženstve, diplomacii, justícii, umení, móde, dvorskej kultúre, slávnostných ceremoniáloch a každodennom živote v tudorovskej epoche.

Jadro knihy je rozdelené na tri časti. Prvá, *Katarína Aragónska*, približuje Henrichovo manželstvo so španielskou princeznou, ktorú „zdedil“ po svojom predčasne zosnulom staršom bratovi Arturovi (1486 – 1502). Zo šiestich detí kráľovského páru však zostala na žive len jediná dcéra, princezná Mária (1516 – 1558). Aby sa mohol oženit s mladšou ženou, ktorá by mu porodila vytúženého mužského dediča trónu, začal Henrich najneskôr od roku 1524 uvažovať o anulovaní tohto zväzku. Kráľov plán na rozluku manželstva nadobudol reálne obrysy na jar 1527, keď sa bezhlavo zamiloval do dvornej dámy Anny Boleynovej, prefikanej ženy s pohnutou minulosťou, ktorá dokázala dokonale manipulovať s jeho citmi. Hoci Alison Weirová neskrýva sympatie s odvrhnutou kráľovnou Katarínou, nemôžeme sa ubrániť dojmu, že príliš kriticky hodnotí jej beznádejné a často naivné snahy zachrániť nefunkčné manželstvo, ktoré vo svojich dôsledkoch predstavovali vážnu hrozbu pre budúcnosť tudorovskej monarchie. V pasáži o voľbe Kataríninho synovca Karola Habsburského (1500 – 1558) za panovníka Svätej rímskej ríše zasa nesprávne uvádza, že neskôr vykonal cestu do Ríma, kde sa nechal korunovať za cisára (s. 125). O niečo ďalej (s. 205) pritom píše o skutočnej Karolovej cisárskej korunovácii, ktorá sa konala 24. februára 1530 v Bologni. Tieto drobné nedostatky však zanikajú v skvelom popise spleťtých intríg na anglickom kráľovskom dvore a v Henrichovej medzinárodnej politike. Autorka popri tom majstrovsky charakterizuje celú plejádu výnimočných osobností z najbližšieho okolia anglického monarchu. Za všetkých stačí spomenúť skorumpovaného a chorobne ctižiadostivého arcibiskupa Thomasa kardinála Wolseyho (okolo 1471 – 1530) a jeho protipól, čestného a nábožného Sira Thomasa Morea (1478 – 1535).

Príbeh búrlivého vzťahu Henricha VIII. a Anny Boleynovej a kráľovo krátke manželstvo s Janou Seymourovou je predmetom druhej časti nazvanej „*Veľká vec*“. Čitateľ vďaka údajom zhromaždeným Alison Weirovou nemôže pochybovať o tom, že Anna Boleynová bola skutočne výnimočnou osobnosťou. Vďaka svojej nadpriemernej inteligencii a absolútnej strate morálnych zábran dokázala takmer nemožné. Napriek odporu pápežskej kúrie i drvivej väčšiny anglického obyvateľstva sa v roku 1533, teda ešte za života zapudenej Kataríny Aragónskej (zomrela 7. januára 1536), stala nielen Henrichovou manželkou, ale aj korunovanou anglickou kráľovnou. V dobe, ktorá aj od najvznešenejších žien

vyžadovala absolútnu poslušnosť voči svojim rodičom a manželom, však ambiciózna a prehnane sebavedomá Anna nemohla skončiť dobre. Zasahovaním do politiky, afektovanými prejavmi žiarlivosti a neschopnosťou porodiť mužského potomka sa zakrátko pripravila o kráľovu priazeň. A keď si Henrich na jeseň 1534 našiel novú milenkú v osobe mladšej a krajšej Jany Seymourovej, bolo o jej osude rozhodnuté. Po vykonštruovanom súdnom procese ju 19. mája 1536 sťali na nádvorí londýnskeho Toweru. K tragickej smrti Anny Boleynovej výrazne prispela i vnútorná premena samotného Henricha, ktorý bol s pribúdajúcim vekom a ubúdajúcimi fyzickými silami stále zúrivejší a nevyspytateľnejší. Mravne i telesne chradnúci panovník sa súčasne obklopoval vyslovene bezcharakternými karieristami, akým bol napr. jeho kancelár Thomas Cromwell (okolo 1485 – 1540), jeden z hlavných strojcov pádu Anny Bolenovej. Záujem Alison Weirovej sa však sústredil aj na doposiaľ málo známe osobnosti. Čitateľ sa vďaka tomu môže zoznámiť so „spoluvinníkmi“ Anny Boleynovej, ktorí takisto skončili na popravisku. Autorka hľadá odpoveď i na dôležitú a doposiaľ málo preskúmanú zásadnú otázku, prečo Henrichova druhá manželka po pôrode zdravej dcéry, neskoršej kráľovnej Alžbety I. (1533 – 1603), trikrát potratila. Podľa Alison Weirovej to s veľkou pravdepodobnosťou spôsobila skutočnosť, že patrila k nepatrnej hŕstke žien s negatívnym Rh faktorom. V priebehu prvého tehotenstva môže ich organizmus produkovať látku aglutinogén, ktorá v ďalšom plode ničí Rh pozitívne červené krvinky a pre nenarodené dieťa má tento proces fatálne následky.

Už jedenásť dní po poprave Anny Boleynovej sa Henrich VIII. oženil s Janou Seymourovou. Nová anglická kráľovná neoplývala ani zďaleka takou inteligenciou, ako jej predchodkyňa. Na rozdiel od Anny Boleynovej sa však dokázala dokonale prispôsobiť úlohe poslušnej manželky, aj napriek nesúhlasu s Henrichovou náboženskou politikou. Vďaka tomu ju vrtošivý panovník neprestal zahŕňať priazňou, ktorá ešte vzrástla po narodení vytúženého dediča trónu, budúceho kráľa Eduarda VI. (1537 – 1553). Naproti tomu, v okruhu svojich dvorných dám a slúžok Jana vystupovala ako autoritatívna matróna. Časom by sa možno stala jednou z najvýznamnejších anglických kráľovien, ale v dôsledku popôrodných zdravotných komplikácií 24. októbra 1537 zomrela. Alison Weirová hodnotí Janu Seymourovú ako najúspešnejšiu spomedzi Henrichových manželiek. Okrem toho, že dala kráľovi tak dlho očakávaného syna, totiž dokázala zabezpečiť svojmu rodu miesto medzi najvyššou anglickou aristokraciou a pomohla vrátiť princeznej Márii nárok na nástupníctvo.

Koľko manželiek bude mať? je názov tretej a záverečnej kapitoly. Henrich VIII. sa aj po narodení princa Eduarda domnieval, že v záujme budúcnosti tudo-

rovskej dynastie musí mať viac mužských potomkov. Po komplikovanom hľadaní novej nevesty sa 6. januára 1540 oženil s Nemkou Annou Klévskou, sestrou vojvodu z Jülichu, Kleve a Bergu. Anglický kráľ dúfal, že mu tento zväzok prinesie ďalších synov a súčasne upevnení postavenie Anglicka na medzinárodnej scéne. Všetko však dopadlo inak. Prieberčivý Henrich totiž zistil, že správy jeho radcov o telesných pôvaboch nemeckej princeznej boli značne prehnané. Vzhľadom na to začal hľadať cestu, ako sa dobrosrdečnej, ale nepeknej manželky zbaviť. Zvlášť potom, keď v apríli 1540 našiel zaľúbenie v sotva 15-ročnej Kataríne Howardovej. Vďaka rôznym právnym kľučkám a nepopierateľnej skutočnosti, že kráľovo štvrté manželstvo nebolo nikdy „konzumované“, vyhlásili 9. júla 1540 cirkevní znalci sobáš Henricha VIII. a Anny Klévskej za neplatný. Anna sa bez námietok zmierila s údelom odvrhutej manželky a prijala veľkorysú ponuku, aby sa stala panovníkovou „sestrou“. Bohato materiálne zabezpečená potom spokojne strávila zvyšok života v Anglicku. Horšie pochodil hlavný strojca Henrichovho „nemeckého“ manželstva intrigán Thomas Cromwell, ktorého nahnevaný kráľ 28. júla 1540 prikázal popraviť. V ten istý deň sa oženil s Katarínou Howardovou.

Piata manželka anglického panovníka pochádzala zo starého a vznešeného anglického rodu. Hoci neoplývala veľkou krásou, mala napriek svojmu nízkemu veku bohaté sexuálne skúsenosti. Alison Weirová na základe útržkovitých správ a narážok usudzuje, že Henrich bol v čase sobáša s temperamentnou Katarínou Howardovou úplne impotentný. A to bol pravdepodobne rozhodujúci dôvod, prečo mladá kráľovná často vyhľadávala potešenie mimo manželského lôžka. Katarínina nevera však nezostala dlho utajená. Na základe urýchlene prijatého zákona o strate cti ju 7. februára 1542 bez súdu sťali na tom istom mieste ako Annu Boleynovú. Na popraviske skončili aj dvaja milenci ľahkomyselnej Kataríny a dvorná dáma lady Rochfordová, ktorá kryla jej cudzoložstvá. Ďalším služobníkom a príbuzným piatej manželky Henricha VIII. boli zhabané majetky.

Poprava nemravnej Kataríny Howardovej anglického panovníka veľmi zlomila. Trvalo osemnásť mesiacov, než si našiel novú ženu. A to Katarínu Parrovú, vdovu po barónovi Edwardovi Boroughovi (okolo 1461 – 1529). Táto mimoriadne vzdelaná žena sa nestala iba starostlivou opatrovkyni chorľavejúceho Henricha, ktorý bol podľa dobového svedectva „*taký tučný, že by sa do jeho kabátca naraz zmestili traja najstatnejší muži, akých by bolo možné nájsť*“, ale aj láskavou macochou pre svoje nevlastné deti. S kráľom často búrlivo diskutovala o náboženských otázkach a neraz mu ostro protirečila, čo ju takmer stálo život. Ako prívrženkynia radikálnej reformácie si totiž znepriatelila konzerva-

tívne orientovaných panovníkových radcov. I samotný Henrich, ktorý zostával napriek odluke od Ríma prívržencom katolíckych náboženských dogiem, bol zarytým odporcom protestantizmu. Bezdetnosť jeho šiesteho zväzku sa stala ďalšou príčinou, prečo v lete 1546 Katarínu obžaloval z kacírstva. Neuveriteľná náhoda však spôsobila, že čerstvo podpísaný zatykač sa dostal do rúk kráľovnej. Dôvtipná Katarína presvedčila manžela o svojej pravovernosti skôr, ako ju stačili odviesť do temnice, a od tej doby, až do smrti Henricha VIII. (28. januára 1547), dokonale hrala úlohu poslušnej manželky.

Záver knihy Alison Weirovej je venovaný ďalším osudom Kataríny Parrovej a Anny Klévskej. Celkom na koniec možno dodať, že okrem vysokej odbornej hodnoty zaujme jej dielo elegantným, pútavým a ľahko zrozumiteľným štýlom, ktorý vyniká vďaka znamenitému prekladu Zdeňka Hrona.

*

VOJTEK, Miklós: *Terpsichora Istropolitana. Tanec v Prešporku 18. storočia*. Bratislava : Divadelný ústav, 2009, 250 s. (DANIEL HUPKO)

Analýza každodennosti elít v novoveku začína v posledných rokoch zaujímať vo výskume slovenských historikov čoraz dominantnejšie miesto. Do radu štúdií a monografií, ktoré reflektujú obdobie 18. storočia, v roku 2009 pribudla publikácia Miklósa Vojteka vydaná Divadelným ústavom v Bratislave pod názvom *Terpsichora Istropolitana. Podnázov Tanec v Prešporku 18. storočia* už napovedá bližšie, čím sa kniha zaoberá. Na prvý pohľad možno od knihy očakávať mnohé, obstojí však jej titul ako oprávnený aj pri detailnej analýze?

Už letný pohľad na rozsiahly a podrobne členený obsah, ktorý zaberá dve strany, môže v porovnaní s rozsahom knihy pôsobiť nepatrične a odradzujúco. Po prečítaní knihy sa ale čitateľ presvedčí, že v tomto prípade je podrobný obsah na mieste a zjednodušuje prácu s knihou – uľahčuje orientáciu v nej.

Knih sa skladá z osemnástich nosných kapitol, ktorým predchádza úvod a nasleduje ich záver a prílohy. Na začiatok knihy autor zaradil všeobecné kapitoly spracúvajúce dejiny tanečného umenia v dnešnej Bratislave. V kapitole *Náčrt dejín tanca 18. storočia* autor odkrýva v širších súvislostiach kultúrno-historické pozadie predpokladov tanečného umenia Bratislavy ako vtedajšieho hlavného mesta Uhorska. Veľmi vhodne sa celou knihou ako Ariadnina niť vinie Vojtekova snaha o uvádzanie bratislavských reálií do širšieho kontextu na základe používania komparačného materiálu z prostredia neďalekých metropol: cisárskej Viedne a kráľovského Budína a Pešti či iných kultúrnych centier Európy.